

Aleksandar S. Jovanović

Beg iz jasenovačkog pakla

Muzej žrtava genocida, Beograd, 2014.

Aleksandar S. Jovanović, rođen je 9. studenoga 1931. u Velikom Nabrđu. Iz učiteljske je obitelji, i njegov djed Adam, rođ. 1874. u Taborištu kod Gline, koji je službom doselio u Slavoniju, i otac Svetozar, rođ. 1900. u Bračevcima, bili su učitelji i ravnatelji škole u V. Nabrđu. Obitelj Jovanović bila je dobrostojeća i ugledna u selu, i izrazito srpski i pravoslavno nastrojena, a njegov djed Adam u vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije dugogodišnji je predsjednik mjesnog ogranka Jugoslovenske radikalne zajednice u V. Nabrđu. Nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske s ostalim Srbima Nabrđanima, Aleksandar kao dječak proživljava progone, “pokršćavanje” i odveden je u ljeto 1942. u logor Jasenovac odnosno u Staru Gradišku, te je zatim u skupini djece prebačen u dječji dom u Zagrebu. No, ubrzo je zauzimanjem i vezama djedovog brata, koji je živio u Zagrebu, pušten s mlađom sestrom Gordanom iz doma i kod kojeg žive do potkraj rata, a kasnije s obitelji i kod bake u Podgoraču. Njegov otac Svetozar uspijeva početkom 1943. pobjeći iz zatočeništva, boravi i prikriva se u Slavoniji i zatim odlazi u partizane. Obitelj Jovanović preživljava logore NDH i prisilni rad u Njemačkom Reichu, gdje su bile njegova majka Ljubica i starija sestra Mirjana, i vraća se u poraću 1946. u V. Nabrđe, gdje na spaljenom ognjištu započinju život ispočetka, i borave do raseljavanja Nabrđana 1963. Aleksandar polazi i završava Vojnu akademiju Kopnene vojske u Zagrebu, i službuje 41 godinu kao oficir Jugoslovenske narodne armije, a umirovljen je 1991. u činu artiljerijskog pukovnika. Živi u Novom Beogradu.

Napisao je i objavio sljedeće knjige: *Sedam ratova generala Pavla Jurišića Šturma* (Beograd 1991.), *Rat Srba i Hrvata 1991* (Beograd 1994.), *Podoficir vražje divizije. Broz i Hrvati u Srbiji (1914 - 1941)* (Beograd 1994. i Beograd 2010.), *Broz i Hrvati* (Beograd 1999.), *Porazi, koreni poraza* (Beo-

grad 2001.), *Isčupani koreni Velikog Nabrđa* (Beograd 2003.) i *Beg iz jasenovačkog pakla* (Beograd, 2014.)

I prema mišljenjima većine srbijanskih povjesničara, publicistička pisanja i tumačenja Aleksandra S. Jovanovića, koja su uglavnom fokusirana na srpsko-hrvatskim odnosima, i temama NDH i Jasenovca kao neizbježnim, s upitnim su argumentacijama. Naime, A. S. Jovanović među onim je srbijanskim perima, koja poistovjećuju ustašku ideologiju i praksu s hrvatskim narodom aludirajući na genocidnost Hrvata, štoviše promicatelj je teze o “svjetskoj zavjeri protiv Srba”, odnosno “vatikansko-kominternovske” zavjere i niza inih “zavjera” protiv Srba.

Za sagledavanje povijesti Đakova i Đakovštine, a i poznavanje literature o zavičaju, nama je zanimljivo nekoliko Jovanovićevih napisa. Ponajprije riječ je o poglavlju “Đakovo – pad kasarni septembra 1991. g.”, objavljenom najprije u knjizi *Porazi, koreni poraza*, a zatim i u knjizi *Isčupani koreni Velikog Nabrđa*. Jovanovićev napis “Đakovo – pad kasarni septembra 1991. g.”, objavljen je zatim i u knjizi *Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini*, priredili: Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Nada Majbaum, Sanja Rogoz-Šola (Đakovo 2009.). Osvrt na knjigu *Isčupani koreni Velikog Nabrđa* objavio je Željko Lekšić u *Zborniku Muzeja Đakovštine*, 7 (Đakovo 2005.) i ukazao na vrijednost i zanimljivost knjige za povijest Đakovštine, “jer su zapisani i istrgnuti zaboravu mnogi događaji i osobe.” Završavajući osvrt Ž. Lekšić je, mišljenja sam, s pravom naglasio: “No opći je dojam, da autor ispisuje i svoju povijest i svjetonazor. Naime, na više mjesta, odbojnost ili pak netrpeljivost prema Hrvatima i Hrvatskoj je više nego otvorena.”

U Jovanovićevoj knjizi *Beg iz jasenovačkog pakla*, možemo naći “sve i svašta” i o Hrvatima, i o NDH i o logoru Jasenovac, i o mnogočemu drugom. A. S. Jovanović pristupom i načinom bavljenja o stradanjima Srba u NDH i žrtvama logora Jasenovac, ponajprije osebnim opisima i interpretacijama, i navođenjem svega onoga što mu se “uklapa” u prikaz, jedan je od najupornijih, u svojim stajalištima *zabarikadiranih*, zagovornika teze o protusrpskoj usmjerenosti Katoličke crkve i genocidnosti Hrvata i stotinama tisuća žrtava logora Jasenovac, uglavnom Srba. Da bi opis logora Jasenovac bio potpun, A. S. Jovanović spominje i slikovito opisuje u Republici Srbiji i Republici Srpskoj ponovno uskrsnule i u optjecaj puštene izmišljotine o “srbosjeku”, “Pićilijevim pečima” i “proizvodnji sapuna od ljudskih leševa”.

Nakon kratke “Reči autora” slijedi uvodno poglavlje: “Prvi deo Država zločina”, te središnji dio knjige: “Drugi deo Begunci”, u kojem A. S. Jovanović prikazuje neke neuspjele pokušaje bijega logoraša iz Jasenovca i Stare Gadiške, a zatim slijedi opširan prikaz po godinama, od 1941. do 1945., bijegova logoraša iz jasenovačkog i starogradiškog logora, među kojima je bilo i Srba iz Đakovštine, uz njihove životopise i kasnije sudbine. Prikazan je i konačan bijeg skupine jasenovačkih logoraša 22. travnja 1945., među kojima je također bilo i Srba iz Đakovštine. Prema Jovanovićevim navodima u knjizi *Beg iz jasenovačkog pakla*, među jasenovačkim logorašima koji su uspjeli pobjeći iz logora, bili su i Živko Milošević i Milan Živković iz Čenkova, Svetozar A. Jovanović, rođ. 1900., iz V. Nabrđa, braća Lazić iz V. Nabrđa, Savo Petrović, rođ. 1925., iz V. Nabrđa, Milan Vlaisavljević, rođ. 1923., iz V. Nabrđa i Stojan Vučetić, rođ. 1895., iz Đakova. O njihovim sudbinama A. S. Jovanović donosi kraće ili šire prikaze. Neke, pak, od ovih pojedinačnih sudbina jasenovačkih logoraša, bjegunaca, opisao je A. S. Jovanović i ranije u knjizi *Isčupani koreni Velikog Nabrđa*, a neke je sudbine koristeći dokumentaciju Komesarijata za izbeglice u Arhivu Srbije u Beogradu, te iskaze rođaka i suvremenika navedenih osoba, a i na temelju svojih sjećanja objavio prvi put.

U istraživanju stradanja Srba u NDH i ponajprije srpskih žrtava u logoru Jasenovac, problem je najčešće ne samo pomanjkanje izvornih dokumenata i vjerodostojnih pokazatelja nego i “dobre volje”, pa i “zdravog razuma”, da se određena pitanja valjano obrade.

Kao epilog svojem osebujnom prikazu A. S. Jovanović donosi poglavlje “Treći deo Josip Broz Tito i Jasenovac”, te zaključuje: “Dokumentacija koja je postojala u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, inače oskudna, uništena je, a ono što je preostalo – dokrajčeno je u Brozovoj Jugoslaviji. Moralo je, drugim rečima, nestati sve što kompromituje jugoslovensku Komunističku partiju i Hrvatsku.”

No, ne treba zaboraviti, jednako su neugodna i srpska nacionalistička pretjerivanja o stradanjima i žrtvama Srba u NDH, posebno o stradanjima i žrtvama u Jasenovcu, kao i hrvatska nacionalistička minimaliziranja tih stradanja i žrtava.

Vladimir Geiger